

Üniversite öğrencilerinde alkollü araç kullanma davranışı ve ilişkili riskli davranışlar

Drinking and driving behaviors and associated risky behaviors in university students

📧 Başak Korkmazer¹ 📧 Büşra Dönmez² 📧 Erkan Melih Şahin³

¹Başakşehir Çam ve Sakura Hastanesi Aile Hekimliği Kliniği, Uzm. Dr., İstanbul. / ORCID ID: 0000-0003-2977-0693

² Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği AD, Ast. Dr., Çanakkale. / ORCID ID: 0000-0002-1225-8514

³ Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği AD, Prof. Dr., Çanakkale. / ORCID ID: 0000-0003-1520-8464

İletişim adresi:

Dr. Büşra Dönmez

E-mail: dnmezb93@gmail.com

Geliş tarihi: 17/01/2021

Kabul tarihi: 27/07/2021

Yayın tarihi: 25/09/2021

Etik Kurul ve İzinler: Çalışma için; Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Tıp Fakültesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan (Karar tarihi: 13.07.2016, Sayı: 2016-13) onay alınmıştır.

Alıntı Kodu: Korkmazer B. ve ark. Üniversite Öğrencilerinde Alkollü Araç Kullanma Davranışı ve İlişkili Riskli Davranışlar. Jour Turk Fam Phy 2021; 12 (3): 135-141. Doi: 10.15511/tjtfp.21.00335.

Özet

Giriş ve amaç: Genç erişkinlik döneminde otomobil kullanma ve kurallara uymamanın sıklıkla görüldüğü bildirilmektedir. Buna bağlı olarak milyonlarca insan trafik kazalarına ikincil, ciddi yaralanmaların uzun vadeli olumsuz sağlık sonuçları ile yaşamaktadır. Bu çalışma ile üniversite öğrencilerinde alkollü araç kullanma davranışı ve ilişkili sosyo-davranışsal faktörleri nelerdir sorusuna cevap bulmak amaçlanmıştır.

Yöntem: Çalışmada veriler; Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nin merkez ilçesindeki fakülte ve yüksekokullarda okumakta olan öğrencilerden tabakalı küme örnekleme yöntemi ile seçilen 2508 öğrenciye uygulanan, araştırmacılar tarafından hazırlanmış 41 soruluk anket ile toplandı. Verilerden bu makale için trafik güvenliği, madde kullanımları ve bazı şiddet davranışlarına ilişkin olanlar seçildi.

Bulgular: Alkollü sürücüyle seyahat edenlerdeki sigara içme oranı (%32,7), nargile içme oranı (%61,7), alkol kullanma oranı (%25,2), madde kullanma oranı (%2,8), son bir yılda fiziksel kavga karışma oranı (%26,2), silah taşıma oranı (%15,3) etmeyenlere göre anlamlı yüksekti.

Tartışma ve sonuç: Bu bulgular riskli davranış göstermenin diğer riskli davranışları da tetiklediğini düşündürmektedir. Aile hekimlerinin trafik, güvenlik gibi konularda da koruyucu sağlık hizmetleri rolü mevcuttur ve geliştirilmelidir.

Anahtar kelimeler: Trafik güvenliği, alkollü araç kullanımı, üniversite gençliği

Summary

Introduction and purpose: It has been reported that driving and non-compliance with the rules are common in young adulthood. Consequently, millions of people experience serious injuries secondary to traffic accidents and live with long-term negative health consequences. The aim of this study is to find an answer to the question of what are the alcoholic driving behavior and related socio-behavioral factors in university students.

Method: In the study, 2508 students selected by the stratified cluster sampling method among the students studying at the faculties and colleges in the central district of Çanakkale Onsekiz Mart University were collected with a 41-question questionnaire prepared by the researchers. The data related to traffic safety, substance use and some violent behaviors were selected for this article.

Results: Smoking in drunk drivers rate (32.7%), hookah smoking rate (61.7%), alcohol use rate (25.2%), substance use rate (2.8%), physical fight in the last year to those who do not have a mixing ratio (26.2%), a weapon carrying ratio (15.3%) was significantly higher than those who did not.

Discussion and conclusion: These findings suggest that showing risky behavior also triggers risky behaviors. Family Physicians also have a preventive health service role in matters such as traffic and security and should be developed.

Key words: Traffic safety, drunk driving, University youth

Giriş:

Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) tanımına göre adolesan dönem 10-19 yaş, gençlik dönemi ise 20-24 yaş aralığını kapsamaktadır. DSÖ bu yaş gruplarının içerisindeki 10-24 yaş aralığındaki bireyleri genel olarak genç insanlar olarak tanımlamaktadır. Bu tanıma göre Türkiye'de yaklaşık her dört kişiden biri genç insan grubunda bulunmaktadır.⁽¹⁾

Gençler, 18-22 yaş aralığındaki üniversite yıllarında kişilik özelliklerini geliştirmekte, birçok konuda kişisel kararlarını verme sorumluluğuna sahip olmakta ve bu süreçte risk alma davranışları gösterebilmektedirler. Bu davranışlar zaman zaman sağlığa zararlı alışkanlıkların kazanımına neden olabilmektedir.⁽²⁾ Riskli davranış veya risk alma davranışı Trimpop'a göre "sonucu ve/veya olası faydaları veya fiziksel, ekonomik veya maliyetler hakkında algılanan bir belirsizliğe sahip bilinçli veya bilinçsiz olarak kontrol edilen herhangi bir davranış olarak tanımlanır.

Bu geniş tanıma ek olarak, araştırma alanına bağlı riskli davranışların başka tanımları da vardır. Ekonomik açıdan risk, olası parasal sonuçların değişkenliği olarak tanımlanırken, klinik literatürde risk genellikle olası kayıp veya zarara maruz kalma olarak tanımlanmaktadır, risk alma davranışını ya sosyal olarak kabul edilemez istemli davranış olarak tanımlamış ya da potansiyel olarak olumsuz bir sonucu olan ve hız yapma, içki içme ve araba kullanma, uyuşturucu kullanma, korunmasız seks gibi önlemlerin alınmadığı bir davranış ya da toplumda sosyal olarak kabul edilmiş bir davranış olarak tanımlamıştır⁽³⁾.

Bu çalışmayla, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Terzioğlu yerleşkesinde bulunan öğrencilerde al-

kollü araç kullanma davranışı ve ilişkili riskli davranışları incelemek amaçlanmıştır.

Yöntem

Kesitsel, tanımlayıcı desendeği araştırma çalışmanın evrenini oluşturan Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nin Çanakkale merkez ilçesindeki fakülte ve yüksekokullarda okumakta olan 40 farklı bölümde okuyan öğrenciler üzerinde yürütüldü. Evreni oluşturan bireylerden tabakalı küme örnekleme yöntemi ile seçildi. Üniversitenin Çanakkale il merkezinde 2016-2017 döneminde toplam 26546 üniversite öğrencisi eğitim almaktaydı. Çalışmada fakülteler ve yüksekokullarda okuyan öğrenci sayılarının %10'una ulaşılması hedeflendi.

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Tıp Fakültesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan onay alınması sonrasında (Karar tarihi: 13.07.2016, Sayı: 2016-13) uygulama için rektörlükten de gerekli izinler alındı. Her fakülte ve yüksekokulda okuyan güncel öğrenci sayısı belirlenerek, cinsiyet ve okunan sınıf açısından yapılan tabakalama sonrası öğrenci sayısının %10'una ulaşmaya kadar öğrenciler çalışmaya davet edildi.

Veriler araştırmacılar tarafından hazırlanan 41 soruluk anket ile toplandı. Riskli alkol kullanımını ölçen Bapirt Alkol Ölçeği anket sorularında kullanıldı.⁽⁴⁾ Verilerin düzenlenmesi ardından, örnekleme tanımlamak üzere ortalama, standart sapma, minimum-maksimum değerleri, sıklık ve dağılım durumları gibi tanımlayıcı istatistikler kullanıldı. Risk ölçek puanları değerlendirilerek demografik veriler ve aile hekimliğinin etkinliği ile değişken özelliklerine uygun olarak seçilen, bağımsız örneklerde ortalamaların farkı testleri, "Korelasyon Analizi" "Mann-Whitney U Testi", "Ki-Kare Testi" ile karşılaştırıldı.

Bulgular

Araştırmaya katılan 2509 üniversite öğrencisinin 1259'u (%50,2) kadın, 1250'si (%49,8) erkekti. Katılımcıların yaş ortalaması 21,4±1,9 (18-48) olup, kadınların yaş ortalaması (21,3±2,0) erkeklerin yaş ortalamasından (21,6±1,9) anlamlı düşüktü (U=699681,0, p<0,001). Öğrencilerin 2465'i (%98,2) bekar, 30'u (%1,2) evli, 14'ü (%0,6) dul ya da boşanmıştı. Öğrenciler, son 10 yılda ağırlıklı yaşadıkları yerler olarak; 346'sı (%13,8) köy ya da belde, 2141'i (%85,3) il ya da ilçe merkezi, 22'si (%0,9) yurt dışı olduğunu belirtmişti.

Öğrencilerin son 1 ayda alkollü araç kullanımları ya da alkollü birinin kullandığı bir araçla seyahat edip etmedikleri sorgulandığında 321'i (%12,8) evet cevabı vermişti. Alkollü sürücüyle seyahat etme oranı erkek öğrenciler arasında (%16,2) kadınlardan (%9,4) anlamlı yüksekti (c²=26,514; p<0,001). Alkollü sürücüyle seyahat eden ve etmeyenlerin ortalama yaşları arasında anlamlı fark yoktu (U=334184,0; p=0,154).

Çalışmamızda sigara kullanım oranı %23,2, nargile kullanım oranı %38,0, alkol kullanım oranı %15,5,

geçtiğimiz bir yılda en az bir kez madde kullananların oranı %0,8, son bir yılda fiziksel bir kavgaya karışanların oranı %15,6, yanında kesici alet ya da silah taşıma oranı %8,5, son bir yılda kız ya da erkek arkadaşından şiddet görmüş olanların oranı %7,6 idi.

Öğrencilerin incelenen riskli davranışlar açısından durumları **Tablo 1**'de verilmiştir. Alkollü sürücüyle seyahat edenlerdeki sigara içme oranı (321 öğrencinin 105'i, %32,7) etmeyenlerdeki sigara içme oranından (2188 öğrencinin 477'si, %21,8) anlamlı yüksekti (c²=18,701; p<0,001). Alkollü sürücüyle seyahat edenlerdeki nargile içme oranı (198, %61,7) etmeyenlerdeki nargile içme oranından (755, %34,5) anlamlı yüksekti (c²=87,764; p<0,001). Alkollü sürücüyle seyahat edenlerdeki alkol kullanma oranı (81, %25,2) etmeyenlerdeki alkol kullanma oranından (309, %14,1) anlamlı yüksekti (c²=26,325; p<0,001).

Alkollü sürücüyle seyahat edenlerdeki madde kullanma oranı (9, %2,8) etmeyenlerdeki madde kullanma oranından (10, %0,5) anlamlı yüksekti (c²=20,512; p<0,001). Alkollü sürücüyle seyahat edenlerdeki son bir yılda fiziksel kavgaya karışma oranı (84, %26,2)

Tablo 1. Alkollü sürücüyle seyahat etme ve diğer riskli davranışların yaygınlığı

Riskli davranışlar	Evet	Hayır
Alkollü sürücüyle seyahat	321 (%12,8)	2187 (%87,2)
Emniyet kemeri takma (sürekli)	702 (%28,0)	1805 (%72,0)
Sigara kullanımı	582 (%23,2)	1926 (%76,8)
Nargile kullanımı	953 (%38,0)	1556 (%62,0)
Alkol kullanımı	390 (%15,5)	2119 (%84,5)
Madde kullanımı	19 (%0,8)	2490 (%99,2)
Son 1 yılda fiziksel bir kavgaya katılma	392 (%15,6)	2117 (%84,4)

etmeyenlerdekinin oranından (308, %14,1) anlamlı yüksekti ($\chi^2=31,046$; $p<0,001$). Alkollü sürücüyü seyahat edenlerdeki silah taşıma oranı (49, %15,3) etmeyenlerdekinin oranından (165, %7,5) anlamlı yüksekti ($\chi^2=21,404$; $p<0,001$).

Tartışma ve sonuç

Genç insanlar, aktif yaşamlarını ve geleceklerini negatif yönde etkileyebilecek davranışlar sergileyebilirler ve bu davranışlar riskli davranışlar olarak isimlendirilir. Gençlerin riskli sayılacak davranışlarının belirlenerek tanımlanması, bu alışkanlıklar hakkında bilgilendirilmesi ve davranış değişikliklerinin sağlanması gelecekteki erişkin morbidite ve mortalitesi üzerinde olumlu etki sağlayabilecektir.⁽⁵⁾ Trafik kazaları gençlik dönemindeki ölümlerin en sık nedenlerindedir. Bu dönemde hızlı otomobil kullanma ve kurallara uymamanın sıklıkla görüldüğü bildirilmektedir.⁽⁶⁾

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Terzioğlu yerleşkesinde bulunan Fakülte ve Yüksekokullarda eğitim görmekte olan öğrencilerde sağlıkla ilgili riskli davranış ve alışkanlıklar ile birinci basamak sağlık hizmeti kullanım sıklıklarının saptamayı ve aralarındaki ilişkiyi değerlendirmeyi amaçladığımız çalışmamızda erkeklerin emniyet kemeri kullanmama ve alkollü bir sürücünün kullandığı araçla seyahat etme oranı kadınlardan daha yüksekti.

Laude ve Fillmore'un yaptığı çalışmada ise alkollü sürüş becerisinin bir ölçüsünü bozduğu ve sürücü risk alma oranını artırdığı tespit edildi.⁽⁷⁾ Alkole bağlı risk alma davranışları, sürücü becerisi üzerindeki bozucu etkilerden ayrılabilir ve zayıf engelleyici kontrol, seçici olarak riskli araç kullanma ile ilişkilidir. Alkolün

araç kullanma becerisini bozacağı ve riskli sürüşü artıracığı öngörülmüştür.⁽⁷⁾

Avustralya'da yapılan bir çalışmada katılımcıların önemli bir kısmının en azından ara sıra hız sınırlarını aştığı (acemilerin %86,7'si) ve yorgunken araba kullanmak (acemilerin %83,6'sı) gibi riskli davranışlarda bulunduğu bildirildi. Ayrıca madde engelli araç kullanma, polisten kaçınma, hız yapma, riskli araç kullanma niyetleri ve kendi kendine bildirilen kaza ve suçlarla ilişkilendirilmiştir. Uyuşturucu kullandıktan sonra araç kullananların %43'ü de alkollü araç kullandığını bildirdi.⁽⁸⁾

Yapılan bazı çalışmalarda da; bizim çalışmamızda tespit ettiğimiz gibi içmeyi ve araba kullanmayı seçen öğrenciler arasında riskli davranışlarda bulunma konusunda genel bir isteklilik anlamına gelebileceği sonucuna varılmıştır. Bu bulgu, bu taşıma riski davranışlarının potansiyel aditif etkileri nedeniyle de ilgilidir. Alkol kullanımının diğer riskli davranışları tetiklediği, artırdığı tespit edilmiştir.⁽⁹⁾

Genç yetişkinlerde alkollü araç kullanımı davranışsal ve sosyal özelliklerinin araştırıldığı bir başka çalışmada ise, daha düşük alkol/araç kullanma riski, alkol ve içki/araba kullanma için daha fazla sosyal destek, daha fazla saldırganlık ve suçluluk, daha fazla sigara içme ve daha riskli araç kullanma davranışları, alkol kullanımına göre ayarlanmış modellerde içki/araba kullanma şiddetini benzersiz bir şekilde öngördü.

Bu çalışmanın sonuçları, alkol kullanımının ve alkol/araç kullanımının risk faktörlerini paylaştığını doğrulamaktadır, ancak aynı zamanda bu faktörlerdeki varyasyonun bir kısmının alkollü araç kullanmaya özgü

olduğunu da göstermektedir.⁽¹⁰⁾

Aile hekimliğinin ana ilkelerinden olan birey merkezli yaklaşımla genç bireylerin risklerinin sorgulanıp tanımlanması kişiye özgü müdahale alanlarının belirlenmesini sağlayabilmektedir. Bu sebeple, bireylerin aile sağlığı birimlerine her başvurusu hekim tarafından bir fırsat olarak değerlendirilmeli, riskli sağlık davranışları açısından kişiler bilgilendirilerek risk altında olup olmadığı belirlenmelidir.⁽¹¹⁾

Yapılan çalışmalarda erkeklerin yol güvenliği konusunda kadınlardan daha fazla risk almaya yatkın oldukları belirlenmiştir. Bu çalışmada alkollü sürücü ile seyahat eden öğrencilerin sigara, nargile, alkol ve madde kullanım oranları seyahat etmeyenlere kıyasla daha yüksekti. Bu bulgular riskli davranış göstermenin diğer riskli davranışları da tetiklediğini düşündürmektedir.

Aile hekimleri bireylerin sağlık sistemiyle ilk tıbbi temas noktasını oluşturmakta olup kişinin sağlığını de-

ğerlendirirken fiziksel, psikolojik ve sosyal özellikleri bir bütün olarak değerlendirmelidir. Gençlerin riskli davranışlarının, etkilendikleri faktörlerin daha iyi anlaşılması, eğitim programlarının uyarlanmasına ve aile hekimlerinin gençlerin sağlık ihtiyaçlarına duyarlı hale getirilmesine yardımcı olabilir.

Bizim çalışmamızda, öncelikle geniş bir örneklem ile güçlü bir veri elde edilmeye; hem alkollü araç kullanım davranışı, hem de bu davranışın bazı riskli davranışlarla ilişkisi değerlendirildi. Çalışmamızın sınırlılığı ise yerel bir üniversite öğrencilerini içeriyor ve aynı yaş grubundan olan ama üniversite eğitimi almayan popülasyonu kapsamıyor oluşudur. İleriye yönelik olarak ise aile hekimlerinin koruyucu sağlık hizmetlerindeki rolünün sadece tıbbi konularda olmadığı; trafik, güvenlik gibi konularda da kanaat önderi olarak değerlendirilebilecekleri gerçeği eğitim pratiklerine eklenmeli ve sağlık politikalarını belirleyebilmek amacıyla bu tür çalışmalar ülke geneline yansıtılabilecek düzeye çıkarılmalıdır.

Kaynaklar

1. Özcebe H. Birinci basamakta adolesan sorunlarına yaklaşım. *STED* 2002;11(10):372-7.
2. Evren H. Trakya Üniversitesi öğrencilerinin riskli sağlık davranışları ve sağlık hizmetleri kullanımları. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Anabilim Dalı, 2008.
3. Killianova T. Risky Behavior. In: *Encyclopedia of Behavioral Medicine*. (eds) Gellman MD, Turner JR. 1st edition. New York, Springer Science+Business Media, 2013:1692-3.
4. Ögel K, Karadağ F, Cüneyt Evren P, Defne Tamar Gürol D. Bağımlılık profil indeksi uygulayıcı indeksi [Online]. <http://www.bapi.info.tr/dosyalar/bapirehber.pdf> adresinden 31.12.2020 tarihinde erişilmiştir.
5. Doğan T. Üniversite öğrencilerinin iyilik halinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Derg* 2014;30(30):120-9.
6. Özcebe H. Gençlerde riskli davranışlar ve sağlığın geliştirilmesi: Türkiye’de gençlerin sağlığına genel bir bakış. XI. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi Kitabı. 2007: 149-53.
7. Laude JR, Fillmore MT. Simulated driving performance under alcohol: effects on driver-risk versus driver-skill. *Drug Alcohol Depend* 2015; 154:271-7.
8. Parker BS, Watson B, King MJ, Hyde MK. “I drove after drinking alcohol” and other risky driving behaviors reported by young novice drivers. *Accident Analysis and Prevention* 2014; 70: 65-73.
9. Corte CM, Sommers MS. Alcohol and risky behaviors. *Annu Rev Nurs Res* 2005;23:327-60. PMID: 16350769.
10. Bingham CR, Elliott MR, Shope JT. Social and behavioral characteristics of young adult drink/drivers adjusted for level of alcohol use. *Alcohol Clin Exp Res* 2007 Apr;31(4):655-4. doi: 10.1111/j.1530-0277.2007.00350.x. PMID: 17374045; PMCID: PMC1989671.
11. Özkul SA, Kaya ÇA, Ünal PC, Akman M, Çiğçili S, Uzuner A. İstanbul’da aile sağlığı merkezlerinde koruyucu adolesan sağlığı yaklaşımında kaçırılmış fırsatlar. *Turkish Fam Physician* 2015;6(1):18-29.

Alıntı Kodu: Korkmazer B. ve ark. Üniversite Öğrencilerinde Alkollü Araç Kullanma Davranışı ve İlişkili Riskli Davranışlar. *Jour Turk Fam Phy* 2021; 12 (3): 135-141. Doi: 10.15511/tjtfp.21.00335.